

Minns Du?

Detta är en berättelse som föreningen fick av Sirkka-Liisa då föreningen firade sitt 35-års jubileum i november 2021. Hon hade i sin tur fått berättelsen av en kvinna från Nyköping. Nedtecknat av Eva Carlsson.

Emil och Hanna föddes i slutet av 1880-talet på ett torpställe utanför Nyköping.

På gården (torpet) bodde förutom familjen, med farmor och farfar, en piga och ibland en dräng.

Farmor och farfar sov i kammaren och de övriga i köket.

Både Emil och Hanna fick tidigt börja hjälpa till, för ven om man hade både piga och dräng fanns det mycket att göra. Man hade ju inte som nu maskiner till allt.

Tidigt på morgonen gjorde pigan upp eld i spisen så hon kunde värma sej en kaffeslurk innan korna skulle mjölkas. När dom 4 korna var mjölkade och omskötta och grisen fått sitt var det frukostdags. Far och frängen hade varit ut en vända till hästen och sett till så allt var i ordning för dagens arbete. Under tiden hade Hanna och mamma kokat potatis och välling. Så åt man då sill och potatis + bröd och välling.

Emil, som var litet äldre än Hanna, hade redan gett sej iväg till skolan med matsäck (ett par smörgåsar och en flaska mjölk) och skolböcker i väskan. Det var en bra bit till skolan, men Emil kände till en genväg som förkortade skolvägen ett par kilometer, den gick han om det inte var för mycket snö.

I skolan fanns fröken, som kunde vara riktigt sträng och hon var noga med att pojkarna i tur och ordning skulle svara för eldningen. Det skulle vara varmt i skolsalen när lektionerna började. Flickorna fick sopa och städa på eftermiddagarna istället. Det var bara en fröken för alla klasser så därför fick småskolan gå varannan dag och storskolan varannan. Och det var ju ganska skönt att inte behöva gå den långa skolvägen mer än varannan dag.

Emil var väldigt rädd om sina böcker för dom kostade mycket pengar och så skulle ju Hanna ha dom sedan. Katekesen och Biblisk historia kostade 20-25 öre/st och skriv- och räkneböcker 10 öre. I småskolan hade man inte penna och skriv- och räkneböcker utan griffel och griffeltavla. En griffel kostade 2 öre så den skulle räcka länge. Första året Emil gick i skolan hade man en sandlåda där man fick lära sej att skriva bokstäver. Varje dag började skolan med psalmsång och biblisk historia. Katekesen och bibliskan var de viktigaste ämnena. Helst skulle man kunna dom läxorna utantill + många psalmverser.

På matsasten fick man sitta antingen i kapprummet eller i skolsalen och ta sin matsäck. Den som hade god råd kunde ibland få med sej en fläskbit till

smörgåsarna och mjölken, men många hade bara en hård brödbit.

Att komma hem efter skoldagen tyckte Emil var härligt. Där satt farmor i köket och stickade eller vovde, farfar säntade stickor och mamma stökade med allt möjligt.

I morgon hade Emil skurlov från skolan och då skulle pappa och drängen harva och så. Mamma och pigan skulle klara av stora vårbyken nere vid sjön. Både Emil och Hanna fick hjälpa till, allt vad som orkade.

Att laga mat tog lång tid innan man hade järnspisen, för då satte man bara stora järngrytan och stekpannan på en trefot i öppna spisen. Baka kunde man inte så ofta och lttvindigt som nu. Man bakade i stället flera dagar i strck, för när man eldade upp bakugnen passade man på att baka allt bröd man behövde för många veckor framåt. Bröd fanns knappast att köpa, åtminstone inte ute på landet.

Man hade ett verkligt självhushåll. Allt som behövdes tillverkade man hemma, för att köpa saker och ting gick inte an. Kontanter var det mycket ont om.

Byrån, som fanns i kammaen hade farfar snickrat tills han och farmor gifte sej och skänken hade mamma fått i fästgåva av pappa. Emil fick börja med att göra vispar och tälja skedar och slevar. Hanna fick lära sej karda ull och spinna och sticka vantar och raggsockor. Skulle man ha nya kläder vävde man själv tyget. Ibland sydde mamma kläderna, men skulle man ha en kostym kom skraddaren och sydde den. En kostym var väldigt dyr. Den kostade 8 kr om man hade eget tyg och 14 kr om skraddaren höll med tyg. Emil var 14 år när han fick sin första kostym. Det var till konfirmationen. När Emil hade "gått och läst" fick han börja som dräng i herrgården. Han fick bra betalt. 37 öre om dagen. Då började han kl 6 på morgonen och slutade kl 20 på kvällen.

Emil var trött många kvällen när han gick hem, men han trivdes med arbetet och något annat fanns inte heller. Dessutom kunde han någon dag emellanåt få vara hemma och hjälpa far på torpet.

När Emil hade arbetat 2 år på herrgården tyckte både han och pappa att han borde få högre lön. Emil pratade med patron och efter en tids funderande sa han att "visst ska Emil få mera betalt". Han fick 37 ½ öre om dagen och behövde inte arbeta längre än till kl 18 på lördagen. Med den löneförhöjningen var både Emil och hans pappa nöjda.

En dag skulle Emil fara in till stan. Hanna skulle få följa med. Dom åkte med häst och vagn. Att komma till stan var en stor upplevelse. Sist Emil var till stan, hade han sett en bil. En stor sensation. Det satt nu Hanna på vagnen och drömde om. Plötsligt får dom höra ett väldigt oväsen. Emil, som förstod vad det var hoppade av och gick fram till hästen och höll i den. Hanna

dremot hoppade av vagnen klättrade över en grdesgård och sprang långt in på gårdet. Gissa vad som väsnades! Jovisst, en bil. Den gick med en hiskelig fart utan att någon drog. Hanna var skräckblandat förtjust.

När Hanna hade slutat skolan och "läst fram", ville hon också ta plats, men farmor var gammal och dålig och mamma tyckte att Hanna kunde vara hemma och hjälpa till så behövde man inte ha någon piga. Det ville inte Hanna. Men nr hon skulle få ta förtjänsten av äggen och smöret som lön var hon nöjd. Det skulle ju bli över 5 kr/mån.

När Emil var 18 år och hade sparat nästan allt han tjänat, kunde han köpa en cykel. Tänk vilken skillnad. Kunna cykla till logdanserna på ördagskvällen istället för att gå, och på marknadsdagen cykla till stan.

Hanna var väldigt avundsjuk. Hon skulle minsann behöva en cykel hon med, men hon fick vänta i flera år innan hon fick någon.

Farmor hade varit sjuk en tid och nu hade hon dött. Hanna och mamma fick mycket att göra. Först skulle dom klä ett rum ute i boden med lakan och pappa högg enar att stta in och granris att strö på golvet. Farmor skulle ligga i boden till begravningen.

Nu skulle man skicka kort med svarta kanter (ju bredare kant desto finare begravning) till släktingarna och bjuda till begravning. Emil fick ta häst och vagn och åka till stan med brev och även passa på att handla begravningskonfekt. Sen skulle det bakas och lagas mat i långa banor. Begravningar varade ofta i flera dagar.

Som tur var, var man sällan sjuka på torpet. Men det kunde ju hända en olycka. Då gick man till en klok gumma och fick hjälp. Kallade på doktorn gjorde man bara om man höll på att dö. Om man skulle faccineras mot något gick man till barnmorskan.

En som besökte torpet varje år var skomakaren. När man slaktade grisen till jul tog ma reda på ryggborsten, för den använde skomakaren att sy skor med.

Den största helgen var då som n julen. Så länge Emils farfar levde strödde man varje julaftonsmorgon ut halm på köksgolvet men den traditionen dog med farfar. Pappa tyckte att det var alltför brandfarligt.

Julklappar fick inte Emil och Hanna förrän Emil var ungefär 10 år. Då fick han ett par strumpor och Hanna ett hårband. Hästen var det noga med på julafton. Han skulle ha en hink havre och en halv vetelängd i bitar. I havrehinken slogs också ett rejält glas brännvin.

Mat i vardagslag var ju ganska salt men till jul hade man all mat frsk efter slakten. Då hade man sina kalas och fester.

Emil finns inte längre ibland oss, men Hanna lever fortfarande och älskar att berätta om sin barndom, som hon tycker var fattig på pengar naturligtvis, men rik på så mycket annat som var för henne lika värdefullt.